

Л. Б. Коблан

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету "Львівська політехніка",
студентка

ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОЄННИХ ДІЙ: МІЖНАРОДНЕ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Розглянуто питання необхідності вдосконалення нормативної бази регулювання воєнних відносин. Здійснено аналіз міжнародного та національного законодавства воєнного права, а також загальних принципів ведення війни. Детально розглянуто основні міжнародно-правові акти, які регулюють воєнні відносини та життя мирних жителів під час збройних конфліктів. Розглянуто питання, які потребують оновлення законодавчого регулювання відносно потреб часу та технічного прогресу.

Ключові слова: війна, держава, міжнародне-гуманітарне право, збройний конфлікт, правове регулювання, міжнародні відносини.

Л. Б. Коблан

ОБЩИЙ АНАЛИЗ ПРАВОВОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ: МЕЖДУНАРОДНОЕ И НАЦИОНАЛЬНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО

Рассмотрены вопросы необходимости совершенствования нормативной базы регулирования военных отношений. Осуществлен анализ международного и национального законодательства военного права, а также общих принципов ведения войны. Детально рассмотрены основные международно-правовые акты, регулирующие военные отношения и жизнь мирных жителей во время вооруженных конфликтов. Рассмотрены вопросы, которые нуждаются в обновлении законодательного регулирования в отношении потребностей времени и технического прогресса.

Ключевые слова: война, государство, международное гуманитарное право, вооруженный конфликт, правовое регулирование, международные отношения.

L. B. Koblan

OVERALL ANALYSIS OF LEGAL REGULATION HOSTILITIES: INTERNATIONAL AND DOMESTIC LAW

The article analyses the issues regarding the necessity to improve the normative framework of regulating war relations. It conducts an analysis of the international and national legislations on military law, and the general principles of warfare. The article provides a detailed examination of the main international legal acts that are governing military relations and the lives of civilians during armed conflicts. The work focuses on the issues which require updates of the legislative regulation regarding the needs of time and technological progress.

Key words: war, state, international humanitarian law, armed conflict, legal regulations, international relations.

Постановка проблеми. Розвиток правового регулювання воєнних дій має давню історію. Особливо активно регулювання збройних конфліктів відбувається після наймасштабнішої відомої людству Другої світової війни. На міжнародному рівні формується структурована система правових

документів, що детально регулює відносини, які виникають під час міжнародних збройних конфліктів. Своєю чергою, Україна, яка була театром воєнних дій під час вказаної війни, теж відчула потребу невійськового регулювання та запобігання воєнним конфліктам. У межах держави формуються нормативні акти, які є продовженням, дублюванням або обов'язкові для виконання принципів тих міжнародних договорів, конвенцій та ін. актів, які ратифікувала Україна.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розглядувана проблема прив'язана до праць С. Я. Безкорвайного, А. В. Кудашкіна, В. М. Лисик, М. М. Микієвич, В. М. Репецького, В. Г. Стрекозова.

Мета статті. Проведення аналізу нормативної бази та знаходження шляхів для вдосконалення системи норм, що стосуються воєнних відносин.

Основні результати досліджень. Джерелами права збройних конфліктів є сукупність міжнародно-правових принципів і норм, що регулюють відносини держав та інших суб'єктів міжнародного права в період ведення військових дій, що забороняють чи обмежують засоби ведення війни, які передбачають гуманізацію її методів з метою захисту жертв збройних конфліктів [14, с. 231].

Систематизація та узгодженість нормативно-правових актів щодо воєнних дій на міжнародному рівні призводить до утворення окремої галузі права – міжнародного гуманітарного права.

Міжнародне гуманітарне право – галузь міжнародного права, що являє собою сукупність принципів і норм, що регулюють відносини держав у період збройних конфліктів [13].

Питання міжнародного гуманітарного права, якими б вони не були різноманітними й складними, можуть бути зведені до основної проблеми – установа рівноваги між вимогами гуманності й військової необхідності. Припустимими є лише такі засоби і методи війни, що необхідні для поразки противника. Державні кордони не можуть зупинити дію міжнародного гуманітарного права. Усі воюючі сторони мають його дотримуватись незалежно від політичних та інших міркувань [11].

Окремі звичаєві норми міжнародного гуманітарного права з'явилися в давній давнині. Потім вони були закріплені в міжнародних договорах. У цих правилах поведінки воюючим сторонам наказувалося, як їм слід поводитися по відношенню один до одного. Наприклад, майже повсюдно існувало правило, згідно з яким не можна було починати війну, не оголосивши про це попередньо своєму супротивнику. Міжнародне гуманітарне право як галузь почало формуватися в ХІХ ст. Фахівці вважають, що початок міжнародного гуманітарного права було покладено прийняттям в 1864 р. Конвенції про поліпшення долі поранених і хворих в діючих арміях. Повністю міжнародне гуманітарне право сформувалося лише в ХХ ст. Причому на зміну звичаєвим нормам прийшли договірні писані норми [13].

Важливим аспектом в регулюванні міжнародних збройних конфліктів є прийняття Петербурзької Декларації 1868 р. про скасування вживання вибухових і запалювальних куль і комплексу Гаазьких конвенцій 1899 і 1907 рр., в тому числі про невживання певних видів куль і снарядів, про закони і звичаї сухопутної і морської війни [14, с. 210].

Норми міжнародного права, що регламентують ведення військових дій, були значною мірою кодифіковано в результаті роботи двох Гаазьких конференцій світу в 1899 і 1907 рр.. Ці норми в міжнародному гуманітарному праві отримали назву “право Гааги”.

У 1949 р. в Женеві було прийнято чотири конвенції про захист жертв війни. Норми цих конвенцій, а також двох додаткових протоколів до них 1977 р. у міжнародному гуманітарному праві отримали назву “право Женеві” [13].

Отже, бачимо, що після Другої світової війни, хоча й міжнародна спільнота бере курс на встановлення миру та запобігання військовому вирішенню конфліктів між державами, все ж створюється міцна та структурована система “воєнного права”.

Істотний внесок у становлення і розвиток міжнародного гуманітарного права вніс і продовжує вносити Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) – неурядова міжнародна

організація. Багато в чому з ініціативи МКЧХ вдосконалюється міжнародне гуманітарне право. Члени організації проводять велику практичну роботу із захисту жертв збройних конфліктів у різних регіонах світу [13].

Женевські конвенції від 12 серпня 1949 р. про захист жертв війни: 1) про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; 2) про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, потерпілих корабельну аварію, зі складу збройних сил на морі; 3) про поведження з військовополоненими; 4) про захист цивільного населення під час війни; Додаткові протоколи до Женевських конвенцій від 8 червня 1977: про захист жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), про захист жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) є широким зведенням принципів і норм, які в систематизованому та кодифікованому вигляді регулюють визначену сферу людських взаємин і стали основою сучасного міжнародного гуманітарного права у збройному конфлікті [11].

Важливе значення в даній галузі має діяльність ООН, яка прийняла: основні принципи правового режиму комбатантів, що борються проти колоніального й іноземного панування і расистських режимів (1973 р.); Декларацію про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів (1974 р.); основні принципи захисту цивільного населення в період збройних конфліктів (1970 р.); принципи міжнародного співробітництва щодо виявлення, арешту, видачі та покарання осіб, винних у військових злочинах і злочинах проти людства (1973 р.). Міжнародне право збройних конфліктів регулює питання кримінальної відповідальності за агресію і за порушення норм права збройних конфліктів: Статут Міжнародного військового трибуналу (1945 р.); Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього (1948 р.); Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства (1968 р.); резолюції Генеральної Асамблеї ООН про видачу і покарання військових злочинців (1946 р.) і про покарання військових злочинців та осіб, які вчинили злочини проти людства (1970 р.). До числа регіональних договорів відноситься укладена в рамках СНД Угода про першочергові заходи стосовно захисту жертв збройних конфліктів від 24 вересня 1993 р. [14, с. 180].

Зазначена нормативна база є лише частиною існуючої системи правового регулювання воєнних дій на міжнародному рівні, загалом на основі існуючих міжнародно-правових актів формуються принципи воєнного права чи права збройних конфліктів. Цих принципів зобов'язуються дотримуватися держави, які ратифікують зазначені вище правові акти.

До таких міжнародних принципів відносять: 1) принцип гуманності, що забороняє воюючим сторонам застосовувати військово насильство, яке не виправдується військовою необхідністю. Він охоплює всі сфери збройної боротьби, що стосуються як засобів і методів її ведення, так і засобів і методів захисту жертв війни; 2) принцип неприпустимості дискримінації, зобов'язуючого воюючі сторони звертатися з індивідами, які користуються заступництвом гуманітарних конвенцій, при будь-яких обставинах без будь-якої різниці на основі характеру або походження збройного конфлікту, на основі причин, які воюючі сторони приводять в своє виправдання або посилаються на них, без будь-якої дискримінації з причин раси, кольору шкіри, релігії, статі, майнового стану; 3) принцип відповідальності за порушення норм міжнародного права, що включає: а) міжнародно-правову відповідальність держав, б) кримінальну відповідальність фізичних осіб; 4) принцип обмеження воюючих у виборі засобів і методів збройної боротьби; 5) принцип розмежування військових і цивільних об'єктів; б) принцип захисту учасників збройної боротьби, а також цивільного населення [14, с. 211].

Ці принципи узагальнюють норми міжнародного гуманітарного права, вказуючи при цьому на основну спрямованість регулювання міжнародною спільнотою військових дій.

Розглянемо детальніше найбільш актуальні відносини, які регулюються міжнародним гуманітарним правом, а також основні нормативні акти, що їх регулюють.

У ст. 1 Гаазької конвенції “Про відкриття військових дій” 1907 початок війни визначено як момент або фактичного відкриття військових дій, або формального оголошення війни (стану війни). Військові дії не повинні починатися без попереднього і недвозначного попередження, яке матиме або форму мотивованого оголошення війни, або форму ультиматуму з умовним оголошенням війни. Сам факт оголошення війни не робить агресивну війну законною. Оголошення національно-визвольних воєн або громадянських воєн не є обов'язковим, вони починаються з повстання проти політичного режиму в країні або проти окупанта [14, с. 215].

Хоча оголошення війни – це міжнародний злочин, обов'язковість здійснення такої дії перед безпосереднім вторгненням в інші державу зазначена в нормах міжнародного гуманітарного права. Ця норма не узаконює збройну агресію однієї держави проти іншої, проте вона забезпечує певні гарантії іншій стороні як щодо можливості захисту, так і щодо правових наслідків для обох сторін після завершення збройного конфлікту.

Початок війни має серйозні наслідки і для воюючих, і для всіх інших держав. З її початком для воюючих сторін настають правові наслідки: припиняються дипломатичні та консульські відносини. Персонал посольства і консульства відкликається. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. зобов'язує держави сприяти персоналу посольства для виїзду в свою країну; з початком військових дій починається фактичне виконання норм і принципів міжнародного права про правила ведення бойових дій; гуманітарні конвенції не можуть бути денонсовані сторонами, які під час війни беруть участь у збройному конфлікті; захист інтересів воюючої держави та її громадян може бути ввірений якійсь третій державі, обраній для цієї мети воюючими сторонами, через яке підтримуються зв'язки між воюючими державами; до громадян країни-супротивника може бути застосований спеціальний режим (їх право на вибір місця проживання обмежується; вони можуть бути інтерновані або примусово поселені у визначеному місці); припиняються економічні, торговельні та фінансові відносини, угоди з юридичними та фізичними особами противника; втрачають чинність всі двосторонні договори між воюючими, а багатосторонні договори припиняють свою дію; майно, що належить безпосередньо ворожій державі, конфіскується (за винятком майна дипломатичних і консульських представництв). Майно, що належить громадянам ворожої держави, залишається недоторканим; торгові судна воюючих, що знаходяться до початку війни в ворожих портах, можуть бути реквізовані або затримані до кінця війни незалежно від приналежності (державі, приватним компаніям або особам); воюючі сторони зобов'язані враховувати законні інтереси нейтральних і інших невоюючих держав [2].

Важливим питанням у цій сфері є театр воєнних дій, оскільки зачіпаючи певну територію держави для розгортання воєнних дій, зачіпається і населення та інфраструктура, що знаходиться на цій території, а міжнародне гуманітарне право спрямовує свою діяльність на мінімізацію негативних наслідків війни. Тому існують території на яких забороняється розгортати театр воєнних дій. У міжнародному праві все більше простежується тенденція до звуження просторової сфери ведення збройної боротьби. На театр військових дій не можуть бути перетворені території, статус яких визначено міжнародними договорами.

Так, Конвенція “Про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту” 1954 р. забороняє перетворювати на театр військових дій культурні, історичні центри. Не можуть вважатися театром війни санітарні зони і місцевості, що мають відмітні емблеми (знаки) для огороження від дій війни поранених, хворих, медичний персонал для догляду за ними, військовополонених, райони розташування атомних електростанцій, гребель. З театру військових дій виключаються нейтралізовані і демілітаризовані території [12].

У міжнародному гуманітарному праві важливе місце посідають норми, що регулюють відносини щодо мирного вирішення збройних конфліктів.

Припинення стану війни між воюючими державами оформляється, як правило, шляхом укладення мирного договору. Правові наслідки закінчення війни для воюючих держав: припиняють діяти закони і звичаї війни; встановлюються мирні дипломатичні відносини; відновлюється дія раніше укладених міжнародних договорів; повертаються всі військовополонені, проводиться репатріація цивільного населення, що потрапило на територію противника; здійснюється виведення окупаційних військ; проводиться розмінування мінних полів; вирішуються питання політичної, матеріальної відповідальності держав, кримінальної відповідальності військових злочинців [14, с. 217].

У статті 14 Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур зазначається, що будь-який спір між двома чи більше Договірними сторонами щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції вирішується, наскільки це можливо, шляхом переговорів між ними. В Конвенції містяться основні принципи мирного врегулювання конфліктів, а також повернення конфліктуючих держав до звичного режиму відносин [10].

Ще однією важливою сферою відносин у міжнародному гуманітарному праві вистає врегулювання засобів та способів ведення війни, яка має широке міжнародно-правове регулювання.

До міжнародно-правових норм про заборону застосування окремих видів зброї належать конвенції: про скасування вживання вибухових і запалювальних куль (1868 р.); про заборону снарядів, що поширюють задушливі або шкідливі гази, а також куль, які легко розгортаються або сплющуються (1899 р.); про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів і бактеріологічних засобів (IV Гаазька конвенція 1907 р., Женевський протокол 1925 р.); про заборону бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї (Конвенція 1972 р.), хімічної зброї (Конвенція 1993 р.). По забороні ядерної зброї є ряд резолюцій і декларацій Генеральної Асамблеї ООН, що містять заяву більшості держав про заборону застосування його як зброї масового знищення [5].

Поряд із забороненими засобами ведення війни сучасне міжнародне право забороняє деякі методи ведення війни, такі як: зрадницьке вбивство або поранення комбатантів і некомбатантів; воюючим забороняється віддавати наказ не залишати нікого в живих, погрожуючи цим противнику; незаконно використовувати відмітну емблему Червоного Хреста, ООН, прапори, формений одяг держав, що не перебувають у конфлікті; вбивати або брати в полон противника, вдаючись до віроломства (викликати довіру противника і змусити його повірити, що вони мають право на захист згідно з нормами міжнародного права). Міжнародне право не забороняє військові хитрощі (проведення помилкових військових операцій, використання маскування, дезінформації) [14, с. 220].

Одним з основних завдань міжнародного гуманітарного права є забезпечення прав та свобод людини і громадянина в режимі воєнного стану. Існує велика кількість номативних актів, що встановлюють гарантії як для певних груп, так і загалом населення, яке перебуває на території ведення воєнних дій. У міжнародному гуманітарному праві їх називають жертвами збройних конфліктів.

Жертви збройних конфліктів – це особи, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях або припинили таку участь з певного моменту: поранені і хворі комбатанти і некомбатанти, військовополонені, цивільне населення, в тому числі окупованих територій [14, с. 221]. Жертви будь-якої війни повинні за всіх обставин користуватися захистом і гуманним поведженням. Особливим захистом і заступництвом користуються діти, жінки, особи похилого віку. Особи, винні в умисному порушенні норм про захист жертв війни, є військовими злочинцями, що підлягають кримінальному покаранню [14, с. 225].

Міжнародно-правовий захист поранених, хворих у діючих арміях та осіб, що потерпіли під час корабельної аварії на морі, передбачено I і II Женевськими конвенціями 1949 р. і Додатковими протоколами I і II 1977. Конвенції вимагають від воюючих сторін забезпечувати медичну допомогу і догляд за пораненими та хворими противника, які вважаються військовополоненими, при цьому забороняється добивати їх або винищувати, навмисно залишати без медичної допомоги або навмисно створювати умови для їх зараження та інше [7].

Захист військовополонених передбачено Гаазькою конвенцією 1907 р., III Женевською конвенцією 1949 р. і Додатковими протоколами I і II 1977 р., якими визнається, що військовополонений – це обеззброєний противник, тимчасово знаходиться під владою не окремої особи або командира військової частини, а під владою воюючої держави (сторони), яка і несе повну відповідальність за його долю.

Міжнародно-правовий захист цивільного населення і культурних цінностей передбачено IV Гаазької конвенції 1907 р., IV Женевською конвенцією 1949 р. і Гаазькою конвенцією 1954 р. Цивільне населення за будь-яких обставин має право на гуманне поведження і захист від будь-яких актів насильства, залякування, терору і образ, незалежно від того, чи знаходиться воно на тимчасово окупованій противником території чи в тилу своїх армій. Цивільне населення складається з усіх осіб, які є цивільними особами; в разі сумніву щодо того, чи є будь-яка особа цивільною особою, вона вважається цивільною особою (ст. 50 Додаткового протоколу I) [3].

IV Женевська конвенція встановлює правила поведження з інтернованими. Інтернування – це примусове затримання однією воюючою державою громадян іншої воюючої держави. Однак при

цьому інтерновані “повністю зберігають свою цивільну правоздатність” (ст. 80); конфліктуючі країни зобов’язані “забезпечити безкоштовно їх утримання” (ст. 81); інтерновані повинні забезпечуватися харчуванням та одягом (ст. 89), медичною допомогою (ст. 91); вони залишають при собі речі і предмети особистого користування, цінності можуть бути вилучені під розписку (ст. 97). Місця інтернування повинні перебувати під владою офіцера або відповідальної посадової особи зі складу регулярних збройних сил або кадрів цивільної адміністрації, під владою якої знаходяться інтерновані (ст. 99). Законодавство, що діє на території, на якій знаходяться інтерновані, застосовується до них, якщо вони здійснять правопорушення (ст. 117). Інтерновані звільняються відразу ж, як тільки припиниться дія причин, що зумовили їх інтернування (ст. 132) [6].

Переважна більшість норм міжнародного гуманітарного права, а їх нараховується понад 161, мають імперативний характер. На них не поширюється “принцип взаємності”, тобто воююча сторона не може відмовитись від їх дотримання навіть у тих випадках, коли друга сторона їх порушує. Вирішальне значення приділяється визнанню норм суверенними державами – їхня згода, що підтверджена в урочистих договорах чи знайшла відображення в дотриманні протягом тривалого часу звичаїв цивілізованих націй, і є основою законів війни, тобто міжнародного гуманітарного права [11].

Можливості міжнародного співтовариства втручатися в процеси, що відбуваються всередині країни, обмежені правом держав на невтручання й суверенітет. Держави при вирішенні внутрішніх проблем не терплять втручання до своїх внутрішніх справ інших держав. Виходячи із принципу суверенітету, держава має право на свій розсуд вирішувати всі внутрішні конфлікти, у тому числі й із застосуванням збройних сил. Йдеться про право держав додержуватися норм міжнародного гуманітарного права в період збройного конфлікту, суть якого полягає в праві відповідного уряду на свій розсуд вирішувати внутрішні проблеми. Тому твердження, що міжнародне гуманітарне право слід в обов’язковому порядку поширити на ситуації збройного протиборства всередині країни, не має правової основи [1].

Отже, міжнародно-правове регулювання воєнних дій забезпечується великою кількістю нормативно-правових актів, які встановлюють загальні принципи поведінки для воюючих сторін та деталізують нормування окремих відносин, що виникають під час воєнних дій. Всі вони спрямовані на дотримання основоположних принципів гуманності та захисту прав і свобод людини та громадянина.

Розглянемо регулювання воєнних дій на національному рівні.

Міжнародне гуманітарне право масштабно впливає на практику сучасних міжнародних відносин, безпосереднім учасником яких є Україна. Відповідно до норм міжнародного гуманітарного права військовослужбовці Збройних сил України, що перебувають у складі миротворчих сил, застосовують норми міжнародного гуманітарного права вже в реальних умовах [11].

Верховна Рада України ратифікувала чотири Женевські конвенції 1949 р. і два Додаткові Протоколи 1977 р. Зобов’язаннями, які ратифікували ці домовленості держав, є приведення внутрішнього законодавства у відповідність з нормами міжнародного гуманітарного права, а також відповідальність за порушення цих норм та міжнародну співпрацю із затримання злочинців, створення Комісії зі встановлення фактів злочинів тощо. Від військовослужбовців Збройних сил України вимагається дотримуватися принципів і норм міжнародного гуманітарного права та міжнародних договорів України.

Ухваленням Конституції України створено умови для приведення кримінального законодавства України у відповідність до норм міжнародного гуманітарного права. Основний Закон України був розроблений на основі міжнародних стандартів демократії, зокрема стандартів дотримання прав і свобод людини. Наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 60 Конституції України за віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність [8].

У новому Кримінальному кодексі України (далі – КК) уперше встановлена кримінальна відповідальність за порушення законів і звичаїв війни, яка передбачена ст. 438 КК розділу XX “Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку” [9].

Міжнародно-правовими документами заборонено прояви насильства над цивільним населенням та військовополоненими в умовах збройного конфлікту. У всіх випадках вчинення військовослужбовцем під час збройного конфлікту в районі воєнних дій насильства над цивільним населенням такі дії кваліфікують за ст. 433 КК “Насильство над населенням у районі воєнних дій”, а випадки вчинення насильства над військовополоненими – відповідно за ст. 434 КК “Погане поводження з військовополоненими”. Якщо ж такі дії вчинено не в районі бойових дій і не військовослужбовцем, то їх кваліфікують за ст. 438 КК як жорстоке поводження з цивільним населенням або військовополоненими [9].

Якщо злочинні дії відбуваються за прямим наказом військового начальника, то він підлягає кримінальній відповідальності за віддання наказу про вчинення дій, що порушують закони та звичаї війни (ст. 438 КК). Підлеглі такого військового начальника відповідатимуть уже за конкретні порушення законів та звичаїв війни [11].

Основними національними нормативними-правовими актами, що регулюють відносини військового характеру, є Закони України “Про правовий режим воєнного стану”, “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”, “Про військовий обов’язок і військову службу”, “Про основи національної безпеки України”.

В Законі України “Про правовий режим воєнного стану” містяться норми, що стосуються суті поняття “воєнний стан”, порядок введення та скасування даного режиму, повноваження, права та обов’язки органів державної ради в режимі воєнного стану, права та обов’язки громадян, а також відповідальність за порушення цих норм. Загалом, в даному законі міститься загальний порядок державного устрою в режимі воєнного стану.

Пільги військовослужбовцям та членам їх сімей визначаються законами України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”, “Про військовий обов’язок і військову службу”. Також зазначені закони містять права та обов’язки військовослужбовців під час проходження військової служби та соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей. Закон України “Про основи національної безпеки України” стосується принципів, об’єктів та суб’єктів національної безпеки, повноважень суб’єктів та ін.

Українське національне законодавство щодо воєнних відносин встановлює лише, так би мовити, організаційні норми в випадку військових конфліктів, як внутрішньодержавних так і під час зовнішніх. Своєю чергою, мало регламентують відносини, що виникають безпосередньо в ході воєнних дій. Це зумовлено тим, що Україна ратифікувала низку найважливіших міжнародно-правових актів у цій сфері і тому навіть у випадку внутрішньодержавного конфлікту застосовуватимуться безпосередньо норми відповідних міжнародних нормативно-правових актів.

Висновки. Отже, нормативно-правове регулювання воєнних дій відбувається на міжнародному та національному (державному) рівнях. Міжнародна спільнота, незважаючи на курс встановлення “вічного миру”, все ж створює міцну та структуровану систему “воєнного права”. Також існує система принципів міжнародного права, що встановлюють основоположні цінності, які не повинні порушуватися у воєнному конфлікті. Сьогодні на міжнародному рівні виробилася значна нормативна база правового регулювання воєнних дій, яка хоча і потребує подальшого вдосконалення, пристосування до часових змін суспільства, поколінь та технічного прогресу, все ж є потужним регулятором відносин та гарантує певний рівень безпеки на міжнародному рівні.

1. Безкоровайний С. Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання *Юридична наука* № 3/2014 *Військове право*. – С. 116–126. 2. Венская конвенция о дипломатических сношениях [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_048. 3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту

жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199/page. 4. Женевські конвенції про поводження з військовополоненими [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_153. 5. Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають не вибіркову дію [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_266. 6. Конвенція про захист цивільного населення під час війни [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_154. 7. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_151. 8. Конституція України. – К.: Велес, 2015. – 48 с. 9. Кримінальний кодекс України. – С.: ТОВ “ВВП НОТІС”, 2013. – 180 с. 10. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_643. 11. Міжнародне гуманітарне право та його норми про захист жертв війни [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://subject.com.ua/textbook/protection/10klas/6.html>. 12. Протокол про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_722. 13. Репецький В. М. Міжнародне публічне право: підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Микієвич та ін.; за ред. В. М. Репецького. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2012. – 437 с. 14. Стрекозов В. Г., Кудашкин А. В. та ін. Військове право: підручник. Серія “Право в Збройних Силах – консультант”. – М.: “За права військово-службовців”. – 2004. – Вип. 45. – 640 с.